

גרמא במלאכת שבת

מה נחשב גרמא

ואשקיל עליה בידקא דמיא - הפנה את מרוצת המים עליו.
גיריה דידיה הוא - הן הן חציו, והרי הוא כזורק בו חץ וכדמפרש ואזיל
שהמים באים בכח ראשון עליו מיד, כגון שהניחו סמוך לשפת הים והשפה
מדרון.

בכח ראשון - כשפינה להם דרך לצד זה מיד נפלו עליו דהוי כחו.
אבל בכח שני - שהניחו רחוק קצת, ולא נפלו המים מיד בצאתו מגדרותיהן
עליו, אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם, גרמא הוא ולא מכחו.

הרמ"ה מסביר שני הסברים אחרים לכח שני שנפטר בו המזיק

7. יד רמה סנהדרין צו ב

*בפירוש הראשון הוא מחלק בין מים הסמוכים לסכר שנעקרים בשעת פעולה האדם
שחייב עליהם ואפילו אם הניזק מרוחק לבין הגל השני שפטור עליו*

מיא דאתו לבתר הכי פטור כדאמרין והני מילי בכח ראשון כלומר היכא
דמיית מחמת מיא דאתי בכח ראשון כי סלקיה להווא מדעם דמפסיק
בינתיים והיינו מיא דמיעקרו מדוכתייהו בשעת סילוק הדבר והמפסיק
ואינון מיא דמיקרבי לדבר המפסיק, אבל מיא דאתו בתר הכי והיינו כח שני
פטור דגרמא בעלמא הוא כדפרישין.

*ובפירוש השני הוא מפרש שכח שני הוא כאשר המים לא היו מגיעים רק מכח
הפתיחה והיה כח נוסף מעורב שגרם לנוזק*

ואיכא לפרושי והני מילי בכח ראשון שהמים היורדין בשעה שפינה להן
דרך לא עמדו עד שהגיעו לאיש הכפות אבל אם עמדו בדרך מחמת דבר
שעיקבן ולסוף נמשכו מאליהן והלכו לאו גירי נינהו כדאמרין בפרק הבית
והעליה ב"מ קיז דכל היכא דתימי מיא והדר אזלי לאו גירי נינהו.

*להלכה אומר הרמ"ה לקולא שעל מנת להתחייב צריך גם מים שנעקרו בשעת
הפעולה וגם שלא נעצרו בדרך. אמנם העיקר עניין חוסר העצירה.*

והני תרי פירושי מעליי נינהו דתרווייהו אליבא דהילכתא סלקי ולא מיהייב
עד דמיית מחמת מיא דמיעקרי בשעת מעשה² והוא דלא איעכבו
באורחא. דאע"ג דגרמא לאו הני תרתי מילי קאמר הכא מכל מקום חזא
דאמר אמר ואידך אע"ג דלא פירש בהדיא כיון דעל כרחיך דינא הוא לא
אצטריך לפרושיה.

מיהו פירושא בתרא דייק טפי משום דלפירושא קמא אין לדבר קצבה ותו
דכולהו מיא דסמיכי להדדי כחד גופא דמו.

סיכום גרמא בהסרת המונע: כשפעולת הכח הנוסף היה עצור
והתאפשר ממעשה האדם צריך גם 'כח שני' ונחלקו בו הראשונים:

- **לרש"י:** שלא יפעל ישירות אלא שיהיה שיהוי ניכר.
- **לרמ"ה:** שהכח הפועל לא נעקר בשעת מעשה האדם אלא
לאחריו. או שהשטף שנגרם מהמעשה נעצר והמשיך
להזיק מכח אחר והשני עיקר.

*הביה"ל דן בפתיחת סכר מים שמפעיל מטחנת קמח וכתב שאין זה גרמא כיון שדי
במים הראשונים לטחון שיעור חיוב*

8. באור הלכה סימן רנב סעיף ה

אבל אם פותח מסגרת המים בשבת נ"ל דאף להמ"א חייב דהלא תיכף
מתחיל להטחון והוא עושה מעשה ממש שעל ידו מסבב גלגל המים והריחים
והוא דומה כאלו הוא עצמו היה מסבב הריחים בכחו דחייב וכעין דאמרין
בסנהדרין דאי אשקיל עליה בדקא דמיא אם בכח ראשון הומת חייב דכחו
כגופו דמי וה"ל המים הראשונים שיצאו מכחו שהניעו הגלגלים עכ"פ

*לגבי שבת המשנה מתירה לשיטת חכמים להניח כלים לפני הדליקה שיגרמו לכיבוי
הדליקה והלכה כחכמים. ולשיטתם מותר לתת מים על טלית בצד שטרם הגיע אליו
האש על מנת שהאש תכבה כשתגיע לשם.*

1. משנה מסכת שבת פרק טז משנה ה

רבי שמעון בן גנס אומר... עושיין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין
ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה רבי יוסי אוסר בכלי חרש חדשים
מלאים מים לפי שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את
הדליקה: וסבר ר"י גכס כנוי אסור אפילו במקום הפסד ממונ. ואין הלכה כר"י. (השו"ע ש"ד,
כב פסק כרבנן)

גרמא. אמר רב יהודה אמר רב: טלית שאחז בה האור מצד אחד - ונתנין
עליה מים מצד אחר, ואם כתבה - כתבה ובגמ' מובא שזו שיטת ר' שמעון בן גנס שמתיר
גרב יבוי ולר' ז'וסי

*נראה גם כמה דוגמאות לגרמא מענייני נזיקין. הגמרא מבדילה בין מציאות שאדם
כופת חבירו בחמה שחייב לבין מציאות שאדם כופת חבירו במקום שהחמה עתידה
להגיע שהוא גרמא ופטור בדיני אדם*

2. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עז עמוד א

אמר רבא: כפתו ומת ברעב - פטור. ואמר רבא: כפתו בחמה ומת, בצינה
ומת - חייב. סוף חמה לבא, סוף צינה לבא - פטור.

3. רש"י מסכת סנהדרין דף עז עמוד א

כפתו ומת ברעב - דבשעה שכפתו אין כאן דבר הריגה, והרעב בא מאלין
והולך וחזק לאחר זמן כל שעה, ולא דמי לצמצום במים ובאור דההורג
מזומן.

סוף חמה לבא פטור - כלומר אם לא היתה שם חמה בשעה שכפתו, אבל
סוף לבא כאן, וזה לא יכול לעמוד וסופו למות - פטור, שלא היה ההורג
מזומן להריגה וגרמא הוא, ואין דינו מסור לבית דין אלא לשמים.

4. סיכום תנאים להגדרת גרמא

- א. יש כח נוסף שהכרחי לתוצאה ופועל באופן עצמאי כגון תנועת
החמה או התפשטות האש.
- ב. יש שיהוי בין המעשה לתוצאה.

בידקא דמיא (מכונה גם 'הסרת המונע')

*בדוגמה הקודמת תנועת הכח הנוסף היתה חופשית כגון תנועת החמה לעבר הניזוק
בדוגמאות הבאות הכח הנוסף קיים אך הוא עצור ומשתחרר מכח המזיק*

*כאשר פעולת האדם היא הסרת סכר שמתפרץ לעבר חבירו הגמרא מחלקת בין כח
ראשון שדינו כעשיה ממש לבין 'כח שני' שדינו כגרמא*

5. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עז עמוד ב

אמר רב פפא: האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא - גירי
דידיה הוא, ומיהייב. הני מילי - בכח ראשון, אבל בכח שני - גרמא בעלמא
הוא.

*רש"י מסביר שכח ראשון שדינו כעשיה הוא כשהניזוק נמצא סמוך לסכר משא"כ
כשהוא רחוק קצת שהוא גרמא*

6. רש"י מסכת סנהדרין דף עז עמוד ב

דכפתיה - קשר ידיו ורגליו על שפת הים.

פסק השו"ע והרמ"א בגרמא

השו"ע הביא את היתרי הגמרא לעניין גרם כיבוי בטלית ובכדים וסיים שגרם כיבוי מותר ולכאורה לא סובר את הסתייגותו של ר' יואל. והרמ"א העיר שההיתר הוא דווקא במקום הפסד

12. שולחן ערוך הלכות שבת סימן שלד סעיף כב

תיבה שאחז בה האור, יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחר שלא תשרף; ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. הגה: במקום פסידא (מרדכי פרק כ"ב (הובא בב"י)).

המשנ"ב בשע"צ מביא אחרונים שהסתפקו בשיטת ר' יואל להיתר גרמא רק במקום הפסד והביא כמה אחרונים שנטו להיתר בזה ביו"ט.

13. שער הציון סימן תקיד ס"ק לא

באמת אותה הג"ה אין לה מקור, וכמו שכתב הט"ז בסוף סעיף קטן ו בסימן זה דלא מציינו חבר לשיטה זו, וגם המגן אברהם בעצמו סעיף קטן ז כתב דהרא"ש לא סבירא ליה שיטה זו, ועיין במאמר מרדכי שכתב, דאפשר דביום טוב לכולי עלמא שרי גרם כיבוי לכתחלה, וכמשמעות התוספות ביצה דף כ"ב ועיין לקמיה], וכן הוא גם כן דעת האליה רבה והמטה יהודה, כמו שהבאנו לעיל בסימן רע"ז בביאור הלכה, וכן הסכים המאמר מרדכי להקל על כל פנים ביום טוב:

הגרשז"א הבין בדעת השו"ע שמתיר גרמא לגמרי אמנם חשש לרמ"א ולא היתר בגרמא אלא בצירוף נוסף

14. שולחן שלמה לגרשז"א סימן שח הערה פא

לענין גרמא אמר מרן זללה"ה דהנה בגט' שבת דף ק"כ מצאנו דגרמא שרי והרבינו יואל שמחדש שרק גרם כיבוי במקום פסידא שרי הוא תמוה כי אין סברא לחלק. והנה בשו"ע סי' של"ד סעיף כ"ב הביא המחבר להיתר. רק הרמ"א הוסיף דרק במקום פסידא שרי וסמך עצמו על דעת הרבינו יואל שהובא במרדכי וכיון שהדעת נוטה מהמחבר ותימא שהרמ"א נסמך על"ד הר"י הלכך גרמא בצירוף עוד היתר, שרי.

אמנם מוסקי ספרד הבינו בדעת השו"ע שיש בגרמא איסור דרבנן כשאינו במקום הפסד, וכן כתב האור לציון לגבי דוד שמש בשבת

15. שו"ת אור לציון חלק ב - הערות פרק ל - דיני בישול בשבת

הערה ב

וגרמא אינו אסור אלא מדרבנן. כמבואר בגמ' בשבת ק"כ ע"ב. עשייה הוא דאסור. גרמא שרי, ע"ש, (ועכ"פ אסור מדרבנן, כמבואר בב"י סימן תקי"ד סוף ד"ה אפילו בשם המרדכי, וכן מוכח מדברי הרמ"א בסמן של"ד סעיף כ"ב, שגרם כיבוי אינו מותר אלא במקום פסידא, ע"ש).

וכן כתב בילקוט יוסף

16. ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים כללים בהלכות שבת -

מלאכת מחשבת ודין מתעסק סעיף טז

לא אסרה תורה אלא עשיית מלאכה ממש, אבל גרמא אינה אסורה מן התורה, אלא מדרבנן בעלמא. וכמו שלמדו חכמים [שבת קכ ב]: לא תעשה כל מלאכה, עשייה היא דאסירה, הא גרמא שריא.

הועילו בודאי שיטחן כגרוגרת על ידם ועיין ב"ק דף ס' דלענין שבת חמירא מלענין נזיקין.

דוגמאות לכח ראשון בשבת שחייב כעין בידקא דמיא

- פתחת ברז מיחם על עלים לא מבושלים הוא מבשל ואינו גרמא
- פתחת ברז גינה ישירות על צמחים נחשב כמשקה הצמחים ואינו גרמא.

גרמא בשבת

הגרמא מסבירה בדעת חכמים שגרמא מותרת כיון שאינו בכלל עשיית מלאכה

9. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכ עמוד ב

ורמי דרבנן אדרבנן, ורמי דרבי יוסי אדרבי יוסי. דתניא: הרי שהיה שם כתוב לו על בשרו - הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופת. נזדמנה לו טבילה של מצוה - כורך עליה גמי ויורד וטובל. רבי יוסי אומר: לעולם יורד וטובל כדרכו, ובלבד שלא ישפוף! - שאני התם דאמר קרא ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם, עשייה הוא דאסור, גרמא - שרי. - אי הכי, הכא נמי: כתיב לא תעשה כל מלאכה - עשייה הוא דאסור, גרמא שרי! - מתוך שאדם בהול על ממונו - אי שרית ליה אתי לכבויו. - אי הכי - קשיא דרבנן אדרבנן: ומה התם דאדם בהול על ממונו - שרי, הכא לא כל שכן? ... אלא אמר רבא בר רב שיאל: היינו טעמייהו דרבנן, דקסברי: אסור לעמוד בפני השם ערום.

הרא"ש סובר שלא ניתן להיתר גרמא תמיד כיון שיש מקורות שחייבים על גרמא. ולכן יש לחלק שגרמא הותר רק באופן שפועלים מחוץ לחומרים הנוגעים אבל מיעוט גורמי הבעירה זו עשייה ולא גרמא

10. רא"ש מסכת ביצה פרק ב סימן יז

יז עולא איקלע לבי רב הונא קם שמעיה זקפיה לשרגא. פירוש הגביה הנר להרחיק השמן מן הפתילה כדי שימהר לכבות. איתביה רב יהודה לעולא הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר המסתפק ממנו חייב משום מכבה... אמנם מצד שני וקיימא לך כרבנן דגרם כיבוי מותר?.

... הלכך נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כיבוי. ואף רבנן דרבי יוסי מודו בהאי גרם כיבוי דחייב. דעד כאן לא פליגי התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר חוצה לו הגורם את הכיבוי כשתגיע שמה הדליקה. אבל הכא השמן והפתילה שתייהן גורמים את הדליקה והממעט מאחד מהן וממהר את הכיבוי חייב והיינו טעמא דנותן שמן בנר משום דמאריך בהבערתו. דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבנר. ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו.

המרדכי מביא בשם ר' יואל שגרמא הותרה רק במקום הפסד. דברי ר' יואל הובאו גם בבית יוסף בסימן תקיד

11. מרדכי מסכת שבת פרק כל כתיבי [המתחיל ברמז שצג]

וה"ר קלונימוס בר' עובדיה משום ה"ר יום טוב התיר ביום טוב לתת סכין או כלי או דבר הנטייל על גר של שעוה שלא במקום הדלקתה שאינו אלא גרם כיבוי. אבל רבינו יואל פ' דאפילו ביום טוב לא שרינן גרם כיבוי לכתחלה אלא במקום היזק דוקא וה"ק בביצה אין מכבין בהקעת כדי לחוס עליה [*ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר] וכן רב יהודה לא שרי הכא אלא במקום היזק:

היתרים נוספים בגרמא

צורך מצוה

שו"ע הרב מתיר בגרמא גם לצורך גדול וגם לצורך מצוה

17. שולחן ערוך הרב קונטרס אחרון סימן תקיד הערה ג

(ג) במקום הפסד כו'. או לשאר צורך גדול כו'. הנה הט"ז התיר אף בלא צורך גדול, משום דלא מצינו חבר לרבינו יואל שבמרדכי, אבל רמ"א בסי' של"ד סעיף כ"ב בהג"ה הביא דברי רבינו יואל שבמרדכי בלי שום הולק, ואף האחרונים לא חלקו שם עליו, וכן פסק במג"א סוף סי' זה סוף סק"ט, לפיכך אין להקל בזה אלא לצורך גדול אף על פי שהוא מצרכי הרשות (א) לצורך מצוה כדמוכח במג"א ס"ק י"ג ע"ש), דאז יש לסמוך על הט"ז ועל רמ"א בסוף סי' רס"ה, עיין שם במג"א: ובענין מה שמובא בגמרא לענין טבילה של מצוה בדעת חכמים)

וכ"כ ביבי"א (ג אור"ח סימן יח אות ח) שש"כ (יג, קא) אר"ח ש (כב כא) להתיר גרמא לצורך מצוה (כגון להתיר הקדמת שעון שבת לצורך לימוד תורה)

באיסורי דרבנן

במנחת שלמה התיר גרמא באיסורי דרבנן

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן י ד"ה ומעתה כיון

(בענין פתיחת מקור יין בשבת כשאין נורה) הן אמנם שהרמ"א בסי' של"ד סעיף כ"ב כתב דלא שרי גרם כיבוי כי אם במקום פסידא, מ"מ נלענ"ד שכל זה דוקא בגרם מלאכה דאורייתא משא"כ בדרבנן לא מצינו שאסור שהרי אפילו לענין יום טוב כתבו התוס' במס' ביצה כ"ב ע"א דגרמא שרי לכתחלה אפילו שלא במקום פסידא, ואף שהמג"א כתב בסי' תקי"ד סק"ה דאסור, מ"מ בדרבנן ממש לא מצינו שאסור, (ובילקוי כתב להקל 'כשיש סניף נוסף')

וזה שגרם כבוי אסור אף על פי שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, כבר מבואר בראשונים שמשאצ"ג = שמלאכה שאינה צריכה לגופה = חמורה יותר ונחשבת כדאורייתא, וחושבני שגרם כבוי גחלת של מתכת מותר גם שלא במקום הפסד.

וכ"כ אור לציון (ב, א).

חולה שאין בו סכנה

וכן התיר גרמא לצורך חולה שאין בו סכנה ביבי"א (ש) ושש"כ (ש)

שינוי זמן הפעלה וכיבוי בשעון שבת

לדעת הרב אליהו אין לוגעת בשעון שבת כלל בשבת מכמה טעמים ואין בו גרמא כיון שהוא כמו הסתפקות מהשמן שאסור ולרא"ש אין גרמא אלא כשעושה פעולה מחוץ לדברי' וכאן עושה מעשה בגוף הדבר ולא מחוץ לו

מאמר מרדכי שבת לגרמ"א פרק קי סעיף מא

אסור לשנות בשבת זמני הדלקה וכיבוי בשעון שבת כלל וכלל נקוט בידינו 'לא תיגע בו יד'

וכמה טעמים לדבר: א. קירוב כיבוי – אסור לקצר את פעולת שעון השבת, כיון שיש בכך קירוב כיבוי וכן אסור להאריך את זמן הדלקתו. ב. משום תוקע, ובפרט שהוא תוקע בדבר שמחובר לקרקע. ג. מוקצה. וכלל נקוט בידינו לגבי שעון שבת: "לא תיגע בו יד". (מהדורה חדשה פרק קיח)

שם הערה 47: כיון שזה דומה למי שמוציא שמן מהנר או מוסיף שמן לנר ואסור. ובשעון שבת שהכוונה היא לכבות מוקדם יותר או מאוחר יותר

ועושה מעשה בגוף הדבר וא"כ לרא"ש אסור... ולכן לשו"ע שפסק כהרא"ש אסור, וגם לאשכנזים יש לאסור דלא מיבעי בנר שמניחו בחול כתב המשנ"ב שיש לחוש לדעת השו"ע וכ"ש כאשר שם סכין קפיצית שתכבה את הנר לאחר זמן שלדעת הרמ"א הרבה אחרונים כתבו שיש לאסור, ואפילו המתירים בסכין כאן יאסרו כיון שזה דומה לפעולת כיבוי כמו לחיצה במתג.

וכ"כ באג"מ שיש בזה מלאכה בין בקרוב ההדלקה ובין בדחיה שלה וכן חשש מוקצה.

הרב אלישיב (שבות יצחק ו' עמ' קמט): בשעון שבת בין לאחר ובין להקדים הוי כמעשה בידים דכיון שהוא מכשיר המתוכנן לפעול כך אי"ז בכלל גרמא

ביבי"א כתב שהארכת הפעולה מותרת ואינה גרמא גם לשיטת הרא"ש ואינה כהוספת שמן שמאפשרת בעירה שלא היתה אפשרית קודם. וכאן כל החשמל זמין אלא שהיה אמור להתנתק ודחה את הניתוק מרשת החשמל.

18. שו"ת יביע אומר חלק ג - אורח חיים סימן יח

אולם אחר התבוננות יש לחלק, דשאני נתינת השמן שבנר שהיא חידוש פעולת ההדלקה, כי בלעדי זה הנר כבה אחרי ככלות כל השמן, ומש"ה אוסר הרא"ש. אבל כאן שהחשמל מצד עצמו היה ממשיך להדליק, ורק השעון הוא הגורם לכיבוי, והוא מרחיק את פעולת המונע המשך הדלקת החשמל, ע"י הזזת מחוגי השעון, י"ל דלכ"ע משרא שרי. [וכעין זה חילק הרמ"א ביו"ד (סי' שלט ס"א) בין מסיר המונע לעושה בידים. וע' בט"ז שם].

וכן כתב במנחת שלמה להתיר דחיה של כיבוי והמשיל את זה לדוחף את הרוח כדי שלא תכבה את הנר

19. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יג

אולם להזיז את המחוג כדי לאחר את הכבוי נראה לכאורה דאין בזה שום חשש איסור כלל וכלל כיון שבפעולתו הוא רק מונע את הכבוי ומניעת הכבוי לאו מלאכה היא כלל [ואין זה שייך כלל למוסיף שמן בנר] נהרי זה דומה לדוחף את הרוח הבא לכבות את הנר כדי לאחר בכך את הכבוי בכל מאי דאפשר, והוא פשוט.

ולשיטות אלו אסור להקדים מדרבנן משום גרמא ויש להתיר במקום מצווה, חולי או באיסורי דרבנן – ראה שש"כ יג כח ובהערות.

דוגמאות לישום 'גרמא'

20. שעון לשקע

- א. כח נוסף - מסתובב מכה עצמו
- ב. שיהיה - המלאכה נעשית לאחר מעבר זמן ולא מיד.

21. מפסק גרמא

מנגנון מחזורי עצמאי שבדוק את מצב המפסק כל מספר שניות במנגנון שמבוסס על מעבר אור, וכשנלחץ הכפתור, במחזור הבדיקה העצמאי הבא יזוהה השינוי ותבוצע הדלקה.

דוגמאות לגרמא פשוט

- א. פותח מקרר **ישן** שמתחיל לפעול לאחר מספר שניות בגלל כניסת אויר חם . (יש אומרים שהוא דאורייתא מצד החשמל או מצד חימום הגז) גרמא בפסיק רישא ואפשר שלא ניחא ליה ואפשר שהמנוע לא ידלק (ובכל אופן יש בזה היום חששות רבים נוספים)
- ב. חגזו ביום טוב כשמכוין אותו לאחר שהדליק את האש. גרם כיבוי בגחלת של מתכת שהיא דרבנן. נטיית פוסקי ספרד להקל ונטיית פוסקי אשכנז להחמיר שאינו מקום הפסד.
- ג. מניח בד על פצע כשאין דם ומתחיל לצאת דם וצובע זהו גרמא מוסכם (ועוד שהוא דרך לכלוך ועומד לזריקה)
- ד. ריסוס נגד חרקים רחוק ממקום שהייתם והחלון פתוח במטרה להבריחם
 הסכמת הפוסקים להתיר שהוא גרמא וגם אינו מתכוין. ראה **אול"צ** (ב. לא, טו) **יבי"א** (ג. ב) **שש"כ** (פ. ה) **בארחות שבת** (א. ד, כח).

דוגמאות לגרמא שהותר רק בכח שני ונחלקו בהם

- א. **מחלוקת במוריד מים על סבון צובע לאסלה**
בהליכות עולם ה"ד עמ' רפו, כתב, שזה גרמא. **ובשלחן שלמה** ש.כ. לא.
 ג, **וארחות שבת** כט, יב, כתבו שדינם ככח ראשון בבידקא דמיא שחייב.
- ב. **מחלוקת בצנינור ארוך המוביל לגינה שלא זקוקה למים**
 לדעת **ילקו"י** שלו ט, **שש"כ** כ. יב, יש, הוא כוח שני וגרמא, וכיוון שאינו מעוניין בהשקיותם רשאי לפתוח את הברז שעל הכיור. **ובארח"ש** יח הע' יא הסתפקו והביאו מי שאוסר. ובצנינור קצר כתב שאינו גרמא.
- ג. **דוד שמש - פתיחת ברז מים חמים שגורמים לכניסת מים קרים והתחממות שלהם**
באור לציון (ב ל ב) כתב 'יש אומרים שהוא גרמא'. והספק כאן שאמנם מקום כניסת המים לדוד רחוק ממקום פתיחת הברז ואפשר לדון אותו ככח שני אמנם הוא סמוך למקום הבישול ויש מקום לדון אותו ככח ראשון. וכן החמיר **הרב אלישיב** (הוב"ד בארח"ש כט הע' לו)